

Unge, musik og radio

af Anne Tortzen

Mens unges brug af billedmedier har fået meget opmærksomhed de senere år, er radioen blevet overset. Radioen er for de unge først og fremmest et musikmedie og er som sådan et af de vigtigste medier i unges liv. Danmarks Radios Medieforskningsafdeling har gennemført en kvalitativ analyse af de 16-19 åriges brug af radio, set i sammenhæng med uddannelse og musiksmag. For de unge bærer radioen både musikken og andre kulturelle signaler: Programværternes roller, præsentationsformerne osv. Derfor kan musik og radio betragtes som en vigtig del af det kulturelle rum, hvor unge bearbejder hverdagslivets erfaringer og udtrykker deres identitet.

I Danmark er konkurrencen mellem Danmarks Radio og nærradioerne¹ et af hovedspørgsmålene, når man taler om unge og radio. Danmarks Radios *kvantitative* undersøgelser af unges musiksmag og radioforbrug viser en sammenhæng mellem unges uddannelsesvalg (erhvervsrettet/boglig) og deres musiksmag og radiovaner²: Unge på EFG/mesterlære foretrækker mainstream pop- og dansemusik, mens gymnasielevernes musiksmag er mere avanceret – i denne gruppe er blues, jazz og rock-musik samt klassisk musik populært. Hos unge på EFG og mesterlære er der også en relativt udbredt interesse for jazz, blues og rock-musik, til gengæld er det kun få i denne gruppe, der bryder sig om klassisk musik. Et parallelt mønster viser sig i radiolytningen³: Nærradioernes programmer har den bedste daglige dækning blandt unge på EFG, mens DR har relativt flest tilhængere blandt unge i gymnasiet.

Disse resultater rejser spørgsmål som: Hvad ligger bag sammenhængen mellem unges uddannelsesvalg og deres musiksmag og radioforbrug? Hvilken rolle spiller musiksmagen for unges valg af radiokanal? Hvilke forhold skiller og samler unge med forskellig social og kulturel identitet og forventninger, når det gælder brug af radioen som musikmedium generelt og især udnyttelse af nærradioernes og Danmarks radios tilbud? Ved

hjælp af data fra en *kvalitativ*⁴ undersøgelse ser jeg i denne artikel nærmere på disse spørgsmål. Hovedvægten ligger på forbrugsmønstre og holdninger hos to grupper af unge – EFG-elever og gymnasieelever. Erfaringsmæssigt har de unges køn betydning for deres medieforbrug og reception (se f.eks. Drotner 1991: 28 ff), men i denne sammenhæng har jeg kun fundet små forskelle.

I analysen skelner jeg mellem to funktioner, musikken kan have for unge, en *udadvendt* og en *indadvendt* funktion. I den udadvendte funktion bruges musikken til selvfremsættelse, til at udtrykke identitet og markere kulturel og social distance i forhold til voksenverdenens institutioner eller til grupper i samfundet. I den indadvendte funktion bruges den som et »følelsetapet« til at skabe intensitet i forskellige situationer: Musikken fungerer som akkompagnement til fritidens aktiviteter som en slags »fritidens ekstraudstyr« og bruges til at bearbejde følelser og oplevelser. Den analytiske skelnen mellem de to funktioner kaster lys over den rolle, musikken og radioen får for forskellige grupper af unge.

Den oprørske musik

Massemediernes – og dermed også musikens og radioens – funktion i unges liv og hverdag må forstås i lyset af unges generelle

livsvilkår, som er opsummeret af bl.a. Ziehe (1986 og 1989a og 1989b) med begreberne *modernitet* og *kulturel frisættelse*. Det er en modsætningsfyldt livssituation, der er karakteriseret ved opløsning af traditionelle værdier og erosion af faste orienteringsmønstre og socialisationsvilkår (om ungdomsparadokser se nærmere Drotner 1991: 39ff). Flere og flere livsområder bliver »valgbare«, dvs. også mulige at problematisere, tematisere og forandre. Det betyder, at : «...identitet ikke mere erfares som noget, man overtager, og hele livet dermed er lagt fast på den personlige biografis afstukne bane. Identiteten kan nu afprøves, forandres, stiliseres og tages tilbage» (Ziehe og Steubenrach 1983: 30).

Unge bruger forskellige kulturelle strategier (Ziehe 1986: 354 ff og 1989a: 39 ff) for at overvinde de modsætninger i deres hverdagsliv og følelser af meningsløshed, tomhed og kulde, som kan være forbundet med den kulturelle frisættelse. Det gennemgående i unges kulturelle strategier er en søgen efter autenticitet – at kunne udtrykke ægte følelser – og efter intensitet – at koncentrere og fortætte situationer følelsesmæssigt. Med kulturelle udtryk og symbolsprog hentet fra kulturindustrien skaber de unge et frirum, et »andet sted«, hvorfra de kan få perspektiv på den modsigelsesfyldte hverdag uden at være underlagt dens krav (Fornäs og Sernhede 1987: 12-13). Det er især kroppen, billederne og musikken som udtryksform, der har denne funktion (Drotner 1991: 54 ff). Gennem lyd, billeder og kropslig udfoldelse kan unge opnå en følelsesmæssig intensitet og samtidig udtrykke og bearbejde deres egne følelser og erfaringer.

Radio og musik kan altså på linje med andre massemedier forstås som kulturprodukter, unge anvender til at bearbejde og udtrykke hverdagslivets erfaringer, drømme og længsler. Det 20. århundredes musik har altid været forbundet med oprør: Hver gang en ny musik kom frem, var det en undertrykt eller marginaliseret kulturs unoder, der slog igennem. Det gælder både for ragtime, rock, reggae og punk, som alle endte med at

blive stuerene musikgenrer for et massepublikum. De erfaringer med fremmedgørelse og frihedstrang, som minoriteterne udtrykker gennem deres musik, bliver nemlig til masseerfaringer i den moderne verden: »Musik er ny hud for det hudløse menneske« (Zerlang 1989: 303 ff).

Derfor er det måske ikke så underligt at moderne musik siden 50'erne har været uløseligt forbundet med ungdom og ungdomskulturer (Frith 1980: 31 ff). Undersøgelser viser, at den tid unge bruger på at lytte til musik fra plader, radio etc. langt overstiger den tid de anvender på f.eks. at se TV (se f.eks. Feilitzen og Roe 1990: 61 ff). Men også kvalitativt spiller musik en stor rolle i unges liv – og musik er et vigtigt element i unges kulturelle aktiviteter.

Iflg. Fornäs, som især har beskæftiget sig med unges egen musikproduktion (se Fornäs et al. 1988), rummer musik – hvad enten der er tale om pop eller rockmusik og hvad enten unge selv spiller eller blot lytter til den, en alternativ læreproces på flere planer (Fornäs 1987b: 34 ff). Musik er »følelsernes sprog« i modsætning til det rationelle sprog, som anvendes i skolen og arbejdslivet. Musik er sanselig og expressiv og formår at skabe »hele« udtryksrum ved at oprette forbindelse mellem tanke og krop, fornuft og følelser, kollektiv og individ – størrelser, som i de fleste daglige sammenhænge holdes adskilte (se Fornäs 1982: 44-45). Musik giver unge udtryksmidler og oplevelsessammenhænge til at udleve og udvikle den del af deres identitet og personlighed, som de ikke har mulighed for at bruge og få anerkendt i skolen og i arbejdslivet (Fornäs 1987c: 33 ff). Musik kan: ».. levere livsnødvendigt råmateriale til at producere identitet, men også til modstand mod skolen, mod forældrene, mod lønarbejdets kedsomhed eller mod hele det krigs- og kriseprægede samfund« (Fornäs 1987d: 18).

Musik som socialt signal

»Man diskuterer nok musik med sine kamrater, men det kan være svært at blive enige –

og det er nogle af de punkter, man kan blive rigtig fornærmet på, fordi man føler, at ens musiksmag er en del af ens personlighed. Og hvis man bliver kritiseret for den musiksmag, hvis andre synes, at det er i hvert tilfælde ikke musik, så tager man det næsten som en hel personlig krænkelse, fordi musikken er en del af ens personlighed...» (Pige, 18 år, 2.G)

Stil i form af udseende, optræden, sprog og musikvalg er udtryk for en symbolsk stillingtagen til omverdenen, som afspejler værdier og tilhørsforhold. Social position og forventninger signaleres kulturelt – bl.a. gennem smag.

Flere undersøgelser af ungdomskultur og -stil peger på en sammenhæng mellem klassebaggrund og ungdomskulturelle udtryk. Men klassebaggrunden giver ikke hele forklaringen på unges kulturelle valg. En svensk forsker, Keith Roe, der har stået for et empirisk forskningsprojekt om sammenhængen mellem forskellige strukturelle karakteristika og musikbrug hos unge, drager følgende konklusion: (Roe 1990: 42): »By far the most significant variable explaining differential contact with music has been found to be level of education.« Ifølge Roe (1989: 99 ff.) har den »foregribende« socialisering, unge udsættes for i skolen, hvor der sker en sortering af unge i »successer« og »fiaskoer«, stor betydning for de unges kulturelle valg. Udfra skoleresultaterne orienterer unge sig mod kulturelle mønstre, som foregriber deres fremtidige status: Unge med forskellige erfaringer i skolesystemet danner grupper med henholdsvis for- og anti-skole identitet, som manifesteres gennem fælles smag, udtryksmåde og kulturelle præferencer, især mht. musik. For unge, der har negative erfaringer med skolen, fungerer musikken som et frirum til at udtrykke alternative værdier og kompensere for nederlag og lav status i skolesystemet – et symbolsk oprør mod »den gode smag«.

Groft sagt er unges *musiksmag* set fra denne synsvinkel udtryk for en symbolsk stillingtagen til den »dominerende« kultur og »den gode smag«. Gennem valg af kulturproduk-

ter signalerer unge deres kulturelle og sociale identitet og giver udtryk for forventninger om en fremtidig samfundsmæssig placering. Musiksmag kan i dette perspektiv forstås som et middel til at udtrykke social distance. Ifølge Trondman (1990), som anvender Bourdieus smagsbegreb, er musiksmag en form for kulturel kapital, et adgangskort til den legitime kultursfære, som unge med sociale ambitioner kan benytte for at opnå social accept.

Intellektuelle musikgenrer som klassisk musik og jazz hører klart hjemme i den socialt acceptable del af musikudbuddet. Når det handler om rock og popmusik bliver opdelingen mellem »god« og »dårlig« musiksmag eller »finkultur« og »massekultur« straks mere kompliceret. Fornäs (1987b: 24-25) argumenterer for, at tidligere tiders klare dualisme mellem den »progressive, hårdtslående« rock og den »konservative, kommercielle« pop, er forsvundet – grænserne er flydende, ikke mindst fordi det i 80'erne er blevet klart, at kulturelle produkters »mening« ikke er entydig, men opstår i et samspil med modtagerne: F.eks. er tidligere epokers kulturprodukter blevet citerbare og får ny betydning, når de bruges idag – »dårlig smag« kan vendes til »god smag«. Et eksempel er, at John Mogensens sentimentale dansktopschlagere fra 70'erne her i 90'erne er blevet »in« blandt intellektuelle unge som udtryk for original og autentisk musik. Derfor giver det ikke mening at dele musikgenrer op efter »god« og »dårlig« smag. Derimod kan man godt på et mere overordnet plan tale om, at nogle musikalske udtryk generelt opfattes som mere »lødige« end andre: Klassisk musik, jazz, blues, etnisk musik og dele af rockmusikken er udtryk for en »legitim« musiksmag, mens »mainstream-pop« og hitlistemusik er »underlødige« set fra den etablerede kulturs synsvinkel.

Parallelt med opdelingen af musikgenrer i lødige og mindre lødige, kan man skille måder at forholde sig til og bruge musik på i »gode« og »dårlige«. Nylöf (1982: 134-36) skelner mellem kommunikationsrettet mu-

sikbrug og konsumptionsrettet brug af musik, hvor det første regnes for den mest »rigtige«. Kommunikationsrettede musikvaner er bl.a. kendetegnet ved, at musik udvælges og bruges bevidst, at man vælger musik efter dens budskab og mening og tolkning og associationer i forbindelse med musikken er vigtige for den musikalske oplevelse. I modsætning hertil udvælger folk med konsumptionsrettede musikvaner musikken ubevidst og uden noget klart formål. Musikken vælges efter de umiddelbare egenskaber og lytteren er tilfreds med en umiddelbar, kortvarig oplevelse af musikken.

Denne undersøgelse blev foretaget før Danmarks Radio ændrede sin kanalstruktur pr. 1. januar 1992, dvs. mens P3 var den brede kanal, der skulle betjene mange forskellige målgrupper i løbet af en dag. Meget groft så musiktilbudet fra en »typisk« kommerciel nærradio således ud: En nærradio (med ungdomsappel) bevæger sig indenfor et ret snævert musikrepertoire, som består af mainstream pop og rock-musik, evt. hip-hop og disco, ofte fra den brede, tilgængelige en-

de og med mange af dagens hits og evt. tilsat et par oldies. Svært tilgængelige eller eksperimenterende genrer som f.eks. jazz, klassisk musik eller etnisk musik etc. forekommer så godt som ikke. Musikken præsenteres for det meste uformidlet og får lov at »stå for sig selv« i kraft af sin fascinationsværdi.

DRs *musiktilbud* består derimod i høj grad enten af musik, der er med som »fyld« i journalistiske udsendelser eller formidlet i musikjournalistiske programmer og -magasiner. DR tilbyder et meget bredt udvalg af musikgenrer. På P3 kan man f.eks. i løbet af en dag både høre pop og rock-musik, men også jazz og operetter. P3s musikmagasiner, der sendes om aftenen, koncentrerer sig stort set om en musikjournalistisk behandling af musik i de mere »seriøse« og svært tilgængelige genrer: Folk, jazz, etnisk musik og rock.

Musiksmagens betydning for unges radiolytning

Udfra teorierne om musikvalg og brug af musik som udtryk for kulturel og social iden-

titet, der enten udtrykker accept eller forkastelse af herskende kulturelle normer, skulle man forvente at finde kommunikationsrettede musikvaner og en »lødige« musiksmag hos unge i gymnasiet, hvorimod unge på EFG skulle være mere tilbøjelige til at foretrække mainstream-musik og bruge musikken konsumptionsrettet. Man skulle også forvente, at disse holdninger smittede af på de unges opfattelse af henholdsvis nærradioerne og Danmarks Radio som musikmedier.

De kvalitative data viser, at der er forskelle i den måde, unge i gymnasiet og unge, som følger en erhvervsrettet uddannelsesvej, forholder sig til musikken på, men sammenhængen er ikke entydig. De fleste unge på EFG foretrækker mainstream-musik og nogle af dem tager afstand fra »etablerede« musikgenrer, som de især forbinder med Danmarks Radio. Også hvad angår det æstetiske udtryk, præsentationen af musikken, foretrækker mange EFG-elever nærradioerne fremfor DR: Nærradioernes stil og præsentationsform repræsenterer en udfordring til »den gode smag«, som – parallelt med popmusikken - appellerer til mange unge på EFG.

Hos gymnasieleverne, derimod, finder man en dobbelthed i musiksmagen og holdningen til radio: På den ene side er det vigtigt for dem at markere et tilhørsforhold til »den etablerede kultur«, både ved at udtrykke distance til »almindelig« og »underlødige musik« og ved at tage afstand fra lokalradioernes »amatøragtige« værter og præsentationsform. Men på den anden side udtrykker mange af dem behov for og fascination af mainstream-musikken. Det medfører, at deres holdning til nærradioerne bliver ambivalent.

Unge på EFG

Flertallet af de unge på EFG, som var med i den kvalitative undersøgelse, giver udtryk for, at deres valg af radiokanal styres af deres musiksmag – og det betyder, at de tit ender med at lytte til nærradioerne fremfor DR.

»Altså, lige dengang lokalradioen kom frem, der blev der slået reklamer op i aviserne om, hvor man kunne finde den og sådan noget der, og ellers, så er det jo efter, hvis man skruer lidt rundt på radioen, og hvis der er noget godt musik et sted, så lader man den stå der. Så er det egentlig først, når der er gået et stykke tid, at du finder ud af, at det er en lokalradio« (Pige, 18 år, EFG)

En pige, der altid lytter til lokalradio om morgenen, siger:

»Jeg synes, det er noget meget godt musik, det er sådan rimeligt forskelligt, og så er der lidt nyheder om morgenen.... men det er ikke noget specielt, altså andet end det der musik. Jeg synes bare det er meget godt at lade den stå der« (Pige, 17 år, EFG)

Men også nogle af DRs musikprogrammer falder for enkelte EFGere indenfor den musiksmag, de kan acceptere. En pige siger om DRs Go' Morgen P3, som er et musikprogram med lytterønsker:

»Jeg synes, at det er forholdsvis rimelig god musik, de spiller, ikke. Også gamle numre med Kim Larsen og sådan noget. Det kan jeg godt lide at høre om morgenen, det er ikke sådan noget vildt heavy og heller ikke sådan noget klassisk, de spiller der om morgenen. Det er noget meget neutral musik, sådan noget man kender« (Pige, 17 år, EFG)

Flere af de unge giver udtryk for, at de forbinder DR med musikgenrer, som de ikke bryder sig om og derfor vælger fra. Her en dreng, som har en aversion mod DRs programmer lørdag formiddag:

»Og så hver lørdag, når man skal rydde op på sit værelse, og så man tænder for radioen, så kommer det der Hot og Sweet Jazz, det er dødirriterende. Jeg bryder mig ikke særlig meget om sådan noget jazz, jeg kan ikke holde ud at høre på sådan en skrigende saxofon, men jeg hører det faktisk tit, fordi jeg ikke gider sætte noget andet på og så irriterer jeg mig lidt over det« (Dreng, 18 år, EFG)

Pigen her ser DR som eksponent for en musikgenre, hun ikke bryder sig om, opera:

»Altså går du ind på Radio Lillebælt eller radio Fredericia, så – opera – det hører du faktisk aldrig, men det er der meget af på Kanal 94 (Danmarks Radio)« (Pige, 20 år, EFG)

Også hvad angår radioens øvrige stiludtryk, værtsrollerne og den måde, musikken præsenteres på, foretrækker de fleste unge på EFG nærradioerne fremfor Danmarks Radio. Det er gennemgående blandt EFG-erne, at DRs værter opfattes som »stive« og »højtidelige«, hvorimod der er mere gang i lokalradioernes DJs:

»Nogle gange er de lidt kedelige at høre på i Go'Morgen P3, for de siger bare: Nåh, nu kommer den næste sang, hvor på Voice, der fortæller det noget mere om det. På P3 tager de bare en lytterhilsen, og så går de videre. Nogle gange kunne de godt have noget at snakke om ind imellem eller sådan et eller andet, bare sådan, at musikken ikke kommer løbende lige oveni hinanden« (Pige, 18 år, EFG)

»Jeg synes, at Danmarks Radio kan være lidt for professionel en gang imellem. Altså hvis de nu sidder og snakker, så er der aldrig musik i baggrunden, så er der bare helt tomt rundt om, mens de snakker for sig selv. Det synes jeg er lidt sådan...- det er mere hyggeligt på lokalradioen, fordi i Danmarks Radio bliver det næsten så professionelt, så det bliver kedeligt nogen gange, ikke? Der må godt ske noget nogen gange, som man kan grine lidt ad, hvor de kvajer sig lidt« (Pige, 18 år, EFG)

Blandt de unge på EFG findes et mindretal, som enten helt har valgt radioen fra eller kun lytter meget lidt til radio. Det er i reglen drenge, der tilhører en stærk subkultur og kun interesserer sig for én slags musik, f.eks. heavy metal. De dyrker i stedet deres musik på plader og bånd og til koncerter.

Unge i gymnasiet

Et gennemgående træk hos de gymnasieelever, der var med i undersøgelsen er, at de giver udtryk for en selektiv musiksmag og "kommunikationsrettede" krav til musikken. Denne dreng kan bedst lide blues og rock og

mener selv, at han har en kræsen musiksmag:

»Altså, fordi jeg er musikfaglig er jeg jo ikke bedre til at forstå musik end andre mennesker, men det, jeg mener med at være kræsen, det er, at det bliver altså noget andet musik man hellere vil høre end Gary More og Top 20 - og så søger man altså de der LP'er, som ikke står allerførst i bunken i en pladeforretning« (Dreng, 18 år, 2.G)

Og her et citat fra en, der godt kan lide Pink Floyd:

»...de har nogle meget gode tekster, de synger om nogle ting, som jeg kan relatere mig til, det siger mig noget. Jeg er f.eks. rimelig interesseret i The Wall. Det er det, at de har et emne, de synger om, og så forstår de at udtrykke deres mening godt ved hjælp af musikken. Hvis det er noget, man hører så meget, så skal der være lidt mening med det, så skal det være høj kvalitet« (Dreng, 17 år, 2.G)

Den selektive og kræse musiksmag dyrkes ofte ved hjælp af de unges egne plader og bånd. Og mange af gymnasieeleverne skelner skarpt mellem den musik, de bruger til at »underholde sig« og den musik, de selv vælger ud og bruger »kommunikationsrettet«.

»... der er to former for musik, altså jeg hører selvfølgelig meget af det der hiphop, også når jeg er i byen, men det er mere for at more mig og have det skægt. Der hører man hverken efter rytmen eller teksten. Den anden der, det er sådan anderledes, der har man et nummer, som man godt kan lide, og hvor man synes, at man kan spejle et eller andet i, som man kan genkende« (Dreng, 18 år, 2.G)

»Musikken, den bruger jeg til at underholde mig. Jeg ved ikke rigtig, jeg synes, jeg får noget ud af musik, især musik, som der er en mening i. Jeg tror, at man lærer noget af det, hvis det vel at mærke er noget intelligent musik. Og så er der noget andet musik, det hører man bare for underholdningens skyld eller for baggrundsstøjens skyld« (Dreng, 17 år, 2.G)

Det er i denne dobbelthed, nærradioerne har deres plads. Mange gymnasieelever har en ambivalent holdning til nærradioernes tilbud: De udfylder en funktion som leverandør af baggrundsmusik, men samtidig passer de ikke ind i det sociale signal, gymnasieeleverne gerne vil sende til omverdenen. Følgelig bliver nærradioerne nedvurderet, dels fordi den musik, de tilbyder ikke er den »rigtige« og dels fordi den stil og udtryksform, som ligger i musikpræsentationen, er »amatøragtig«. På spørgsmålet om, hvad hun synes godt om ved lokalradioerne, siger en pige:

»Det er mest det der med, at der er noget musik hele tiden, altså man får ikke noget ud af det, der er ikke nogen, der fortæller noget, man kan blive klogere af, det er der ikke. Det er mest det, at der er baggrundsmusik, eller hvis man har nogen på besøg, og man ikke gider hele tiden at sidde og vende sine plader, så er det meget rart med sådan noget musik, der barer kører i en uendelig trummerum« (Pige, 17 år, 2.G)

Også i følgende kommentar kommer den ambivalente holdning til udtryk:

»Jeg bryder mig ikke ret meget om lokalradioerne. Jeg lytter godt nok til dem sådan som en slags baggrundsmusik, men de er simpelthen for amatøragtige« (Pige, 18 år, 2.G)

Blandt gymnasieeleverne er det gennemgående, at lokalradioernes stil og værternes udtryksform opfattes som »amatøragtig« - stilen i Danmarks Radios programmer er derimod »professionel«:

»Der er noget, der irriterer mig kolossalt med de lokalradioer – og det er oplæserne, som er så dårlige til det. For det første, så har de slet ikke stemmer til radio, fordi de taler så skingert, og for det andet så sidder de og læser forkert op. OK, det er menneskeligt, men så synes jeg bare, at de skulle finde nogle andre, der var bedre til det« (Pige, 18 år, 2.G)

»...det er professionelt opbygget i Danmarks Radio – der er ikke nogen kæmpepauser mel-

lem musik og tale – og så selvfølgelig også det med stemmen, at det er en venlig stemme i stedet for bare sådan en havnearbejder, der har kradset et eller andet ned om de lokale nyheder« (Dreng, 18 år, 2.G)

Det er værd at lægge mærke til, at gymnasieelevernes selektive musiksmag ikke giver sig udslag i en så udbredt forkærlighed for Danmarks Radios musikprogrammer, som man måske kunne forvente. Den selektive musikbrug foregår mest med plader og bånd. En enkelt pige er glad for programmet »Det tredje øre« på DR, som er en blanding af klassisk og moderne musik:

»Det tredje øre, det synes jeg også er godt. Det er bare ærgerligt, at det kommer så sent. Det er ikke det traditionelle musik, som er så populært, så det kan jeg godt lide. Jeg plejer nogengange at ligge og lytte til det, lige inden jeg sover. Det er sådan meget afslappende« (Pige, 18 år, 2.G)

Der er forskelle i den måde unge i de erhvervsrettede og de boglige uddannelser vælger og bruger musik på. Men sammenhængen med radiovalg er ikke entydig. For EFGernes vedkommende er det ret gennemgående, at smag for pop- og mainstream musik fører til, at de vælger nærradioerne fremfor DR som musikmedium. Mange af EFGerne foretrækker samtidig nærradioernes præsentationsform fremfor den, de møder i Danmarks Radios programmer. Og enkelte af dem fravælger fuldstændig DRs programmer, fordi de opfatter dem som udtryk for en musikkultur, de ikke bryder sig om.

Men gymnasieelevernes selektive musiksmag og afstandtagen fra nærradioernes »amatøragtige« værter får dem ikke uden videre til at fravælge nærradioernes tilbud om popmusik til fordel for DRs programmer. Mange af gymnasieeleverne giver udtryk for en dobbelthed i musikvalget: På den ene side en selektiv musiksmag, der afviser mainstream-musik som meningsløs, på den anden side et behov for musik som akkompagnement til forskellige aktiviteter i fritiden. På trods af den selektive musiksmag, som er en del af deres sociale og kulturelle identitet,

bruger gymnasieeleverne nærradioernes tilbud som underholdning og baggrundsmusik.

Det kunne tyde på, at i radiovalget er musikkens indadvendte funktion som »fritidens ekstraudstyr«, som akkompagnement og mur mod omverdenen vigtigere end dens udadvendte funktion som kulturelt signal. For mange unge – uanset uddannelse – er radioen som musikmedium først og fremmest knyttet til det private rum, dvs. til musikkens indadvendte rolle som »følelsestapet«. I det følgende vil jeg derfor med udgangspunkt i den kvalitative undersøgelse se på musikkens indadvendte funktion.

Musik som »følelsestapet og »fritidens ekstraudstyr«

»Musik betyder alt for mig, jeg ved ikke, hvordan jeg skulle leve uden musik« (Dreng, 18 år, EFG)

»Jeg er aldrig nogensinde på mit værelse uden at høre musik. Jeg falder i søvn til musik og jeg står op til musik. Det kører bare hele tiden« (Pige, 18 år, 2.G)

Undersøgelsen viser nogle vigtige fællestræk mellem unge, uafhængigt af social baggrund og uddannelse, nemlig: Fælles for de fleste unge er, at musik er en utrolig vigtig del af hverdagen. Musik har flere forskellige indadvendte funktioner, som det kan være svært at skille fra hinanden. Den fungerer som »fritidens ekstraudstyr«, som akkompagnement til forskellige aktiviteter og til at skabe en beskyttende mur mod omverdenen. Samtidig spiller musikken en stor rolle for de unge som »følelsestapet«: Den bruges til at bekæmpe følelser af ensomhed og tomhed og til at skabe følelsesmæssig intensitet og fremkalde og bearbejde følelser og stemninger. Her bruges musikken ikke ekspresivt, men vendes indad mod den unge selv og fremkalder både selvforglemmelse og selvrefleksion.

Det er gennemgående, at unge bruger

musikken til at skabe en form for »flow« (Rönneberg 1990: 31 ff) i forskellige hverdags-situationer, f.eks. når de læser lektier eller arbejder. »Flow« er »en indre motivation, følelsen af kontrollere og beherske situationen og at man hverken bliver forstyrret eller keder sig«. Musikken kan bruges til at få arbejdet eller lektierne til at glide lettere.

I det følgende får de unge selv lov at sætte ord på musikkens betydning som »ekstraudstyr« i fritiden som akkompagnement til arbejde og lektier og til at skabe »flow«, som hjælp til at koncentrere sig og lukke alt andet ude:

»... jeg synes, det er meget rart at have noget kørende i baggrunden, når man arbejder. F.eks. når vi har tegning her, så sidder jeg med en walkman, og jeg kan faktisk godt koncentrere mig« (Dreng, 19 år, EFG)

»Man slapper meget mere af, det er meget mere afslappende at gå og lytte til noget, i stedet for at man bare skal gå og tænke hele tiden. Det bliver ikke så forjaget, synes jeg. Det er ligesom hvis man går og tænker, så bliver det sådan noget med, at nu skal du huske det og nu skal du huske det. Men hvis man hører noget musik, kan man bedre huske det og så slapper man bedre af« (Pige, 18 år, EFG)

»Jeg synes faktisk det er svært at koncentrere mig om at lave lektier, hvis der ikke er noget musik, når man sådan har vænnet sig til det. Det er også tit, man kan få nogle gode ideer, hvis man sidder og hører noget musik...« (Pige, 18 år, EFG)

Musikken fungerer som »følelsestapet« på forskellige måder: Mange unge bruger musik til at »befolke« rummet omkring dem, lade det tomme rum med betydninger og følelser som værn mod tomhed og ensomhedsfølelser:

»Hvis man sidder og læser lektier, så er det meget godt med noget baggrundsmusik. Det er også meget det, at hvis man sidder alene og hører radio, så føler man, at der sker noget i verden, at man ikke sidder helt isoleret. Det kan jeg godt føle, hvis jeg sidder der og hører mine egne plader. Jeg kan godt lide at følge lidt med i, hvad der sker« (Pige, 17 år, 2.G)

»Det første, jeg gør, når jeg kommer hjem (fra skole), det er at fare ud i køleskabet, nej, det allerførste er at tænde for radioen, også fordi hvis man er alene hjemme, det giver altså lidt liv, lidt mere liv og stemning i hvert tilfælde... Jeg kan ikke lide, når der er helt stille. Det er ligesom at det er lidt dystert, sådan en tomhed, der åbner sig. Der skal være en eller anden bevægelse, et eller andet levende« (Dreng, 18 år, 2.G)

»Jeg kan i hvert tilfælde ikke sidde uden musik. Jeg føler jeg er helt alene i verden, så. Det er nok en vanesag, egentlig, men når der sådan er helt stille, det kan jeg ikke lide« (Pige, 17 år, EFG)

Musikken bruges også som »følelsetapet« til at skabe og fortætte stemninger og som kanal for unges følelser og sanselighed – som middel til at opnå følelsesmæssig intensitet og autenticitet:

»Musikken betyder meget for mig. Det kommer an på, hvilket humør man er i. Der er nogen gange, så har jeg det simpelthen sådan, at jeg ikke kan holde ud at høre en bestemt plade, fordi man er i et eller andet humør« (Pige, 18 år, 2.G)

»Man bliver da i noget bedre humør af det – og det farver ens hverdag. Hvis der ikke var musik så ville det da være noget kedeligt gråt noget det hele« (Dreng, 18 år, 2. G)

»Man kan udtrykke sig gennem musik, når man spiller det, men også når man hører det – så kan det minde om ting, der er sket. Der ligger så mange minder i musik, og man kan føle en hel livsglæde ved musik. Der ligger så mange stemninger i musik, og nogengange, så skal man høre noget bestemt, fordi det passer til den stemning, man er i...« (Pige, 17 år, 2. G)

Hvor musikkens udadvendte, socialt distancerende funktion især for gymnasieeleverne betyder, at de bruger egne plader og bånd snarere end radio, har radioen klart en plads i musikkens indadvendte funktion, det private rum. Og det er i denne funktion, at gymnasieeleverne også kan bruge lokalradioernes tilbud om mainstream musik på trods af deres erklærede, selektive musiksmag og afstandtagen fra nærradioernes stil:

»Det, der gør, at jeg lytter så meget til lokalradioerne, det er, at lige meget, hvornår man tænder, så ved man, at der er noget musik, man kan arbejde til. I Danmarks Radio kommer der altid noget snak, når man sidder og laver et eller andet, så skal man høre efter. Lokalradioerne, det er bare musik, og så kan man sidde og lave et eller andet samtidig« (Pige, 17 år, 2.G)

Unge selvbevidsthed

»Til hverdag hører jeg nok Voice, fordi deres programmer henvender sig mere til mig« (Dreng, 18 år, EFG)

Til sidst vil jeg berøre endnu et forhold, der har betydning for unges radiovalg, nemlig reflexiviteten, de unges klare bevidsthed om deres specielle status: At de er unge. Den kvalitative undersøgelse viser, at unge på EFG og i gymnasiet har en høj grad af selvbevidsthed. For begge grupper er det at være »ung« i modsætning til »gammel« eller »gammeldags« en vigtig del af identiteten, som også afspejler sig i de krav, de stiller til musikken og radioens øvrige stilelementer: De foretrækker ung musik og studieværterne skal helst selv være unge eller i hvert tilfælde have en stil og måde at tale på, der henvender sig til unge. Citaterne i det følgende illustrerer denne holdning:

»Det skal helst være noget med unge mennesker, for de fleste programmer, de er for folk, der er 20-30 år ældre. Jeg kan godt lide, at dem, der interviewer, at de er unge, for så får selve udsendelsen sådan et lidt andet præg« (Pige, 17 år, 2.G)

»...altså, jeg tror, at hvis de vil sige noget til os, så skal det være unge mennesker, og hvis de vil sige noget til lidt ældre, så skal nok være nogle lidt ældre, der sidder derinde. De ved også selv, hvad de helst gider høre på« (Pige, 18 år, EFG)

Den gennemgående holdning hos de unge er, at nærradioerne er bedre til at opfylde disse krav end Danmarks Radio, både hvad angår værterne og musikken:

»...for at fange unges opmærksomhed skal værterne nok være unge og friske. Dem, der sidder i nærradioerne, det er jo nogen gange nogen på min egen alder, og jeg tror, at på den måde tiltrækker de nok en del flere unge. Det er nok generelt lidt ældre discjockeyer, der sidder i Danmarks Radio« (Dreng, 17 år, 2.G)

»Der er meget forskel på, hvor gamle de (værterne) er. De fleste lokalradioer har nogle unge discjockeyer, hvorimod sådan noget som P3, når de spiller sådan noget som Jørn Hjørtning-programmer, det er for de ældre. Musikken er også for ældre, mens lokalradioerne er for de unge« (Dreng, 20 år, EFG)

En dreng siger om musikken på Danmarks Radio:

»Altså, jeg synes det er så gammelt, det er sådan noget gammelt musik, de spiller – og det er mest ældre mennesker, der ringer ind« (Dreng, 19 år, EFG)

De programmer på Danmarks Radio, som er specielt rettet til unge, især P4 (et fladeprogram med musik, journalistik og rådgivning), nævnes også af mange – dog især gymnasieelever – som et program, der er »noget for mig«:

»Jeg tror, at det er det bedste program for unge, fordi netop det, at det ikke kun er musik. Det er et program, hvor man skal sætte sig ned og lytte efter, fordi der sker nogle meget spændende ting, synes jeg. Nogle spændende mennesker, der bliver interviewet« (Pige, 17 år, 2.G)

»Jeg synes, det er et udmærket program. Det henvender sig måske til mig, det siger mig mere end de fleste programmer, ikke? Det tager nogle problemer op, som jeg måske også selv kan have.....det er også rart at høre, at man ikke er den eneste, der har problemer, ikke« (Dreng, 18 år, EFG)

Konklusion

Ved hjælp af et begrebsapparat, der skelner analytisk mellem musikkens indadvendte og udadvendte funktioner i unges hverdagsliv har jeg forsøgt at kaste lys over den måde, to forskellige grupper af unge – EFG-elever og

gymnasieelever – bruger musik og radio på. Analysen viser først og fremmest, at relationen mellem unges uddannelsesvalg, musiksmag og radiovalg ikke er entydig, men indeholder komplekse og modsætningsfyldte sammenhænge, der har at gøre med musikkens dobbelte funktion.

For unge på EFG findes en forholdsvis entydig sammenhæng mellem uddannelsesvalg, musiksmag og brug af radioen. For denne gruppe peger behovet for musik, både det udadvendte og det indadvendte, nemlig mod en forkærlighed for mainstream-musik og for nærradioernes fremfor Danmarks Radios tilbud. Gymnasieeleverne, derimod, oplever en ambivalens i deres musikforbrug og radiovalg, fordi deres udadvendte og indadvendte musikbehov peger i to forskellige retninger. Mens musikkens udadvendte funktion som social markør for gymnasieeleverne lægger op til en selektiv musiksmag, peger den indadvendte funktion i retning af nærradioernes tilbud om popmusik i en lind strøm.

Et andet vigtigt resultat af analysen er, at radioens rolle i unges musikforbrug især er forbundet med musikkens indadvendte funktioner som følelsesmæssigt bagtæppe og ekstraudstyr i fritiden. Musikkens udadvendte funktion kommer til udtryk gennem de unges egne plader og bånd snarere end valg af radiokanal. Derfor slår forskellene mellem de to gruppers musiksmag ikke så voldsomt igennem i radiovalget, som man måske kunne forvente.

Analysen efterlader det hovedindtryk, at nok har forskelle i unges sociale baggrund og uddannelse en vis betydning for musik- og radioforbruget, men der er også en række fremherskende fælles træk i unges situation, som sætter sig spor i deres behov for og krav til de kulturprodukter, de forbruger. Et eksempel er musikkens vigtige indadvendte funktioner i unges hverdagsliv på tværs af uddannelsesmæssige og kulturelle skel, et andet er den udbredte reflexivitet, selvbevidsthed, blandt unge uanset social status og kulturelle forventninger.

Noter

1. Her følger et kort rids af den danske radiosituation: *Danmarks Radio* er en licensfinansieret public service station med tre radiokanaler, P1, P2 og P3. Unge lytter især til P3, som rummer musik (både popmusik, journalistiske musikprogrammer og genreprogrammer), underholdning, landsdækkende nyheder, sport og børne- og ungdomsprogrammer. Siden 1988 har Danmarks Radio skåret ned på programmer rettet specielt til unge om eftermiddagen på P3 og har fjernet programmer som »Radio Rita« og »Hej P3« til fordel for et bredere journalistisk underholdningsprogram.

Der findes ikke nogen landsdækkende konkurrence til Danmarks Radio, men på det lokale plan eksisterer der ca. 300 lokalradioer/nærradioer, hvoraf knapt halvdelen er reklamefinansierede. De øvrige er enten græsrods- eller foreningsradioer (drevet af f.eks. religiøse foreninger og fagforeninger). De kommercielle stationer har langt flere sendetimer og større lyttortal end foreningsradioerne. Den »typiske kommercielle nærradiostation sender popmusik, hitlister, quizzer og anden underholdning og lokale nyheder.

2. Resultaterne stammer fra en interviewundersøgelse blandt et repræsentativt udvalg på ca. 500 unge i alderen 13-18 år, som blev udført af AIM i november 1990. De unge blev præsenteret for 22 forskellige musikgenrer (identificeret med eksempler på kunstnere) og bedt om at vurdere dem.

Ved hjælp af en Q-faktoranalyse blev svarpersonerne inddelt i følgende tre smags-segmenter efter musikpræference:

- a. mainstream- hitlistemusik
- b. jazz, blues og rock
- c. klassisk

Nedenstående tabel, som kun dækker den gruppe unge, der har afsluttet folkeskolen (i alt 187 svarpersoner), viser, hvordan unge i forskellige uddannelsesretninger fordeler sig på musiksegmenterne

	total	Gymn.	EFG
a. hitliste etc.	41%	27%	58%
b. jazz, blues etc.	33%	37%	27%
c. klassisk	26%	36%	14%
N =	187	98	89

3. Resultaterne vedr. de 13-18 åriges radioforbrug stammer fra to repræsentative interviewundersøgelser med hver ca. 500 unge, som blev gennemført af AIM i henholdsvis november 1987 og 1990.

Tabellen nedenfor, som kun dækker unge, der har afsluttet folkeskolen, viser Danmarks Radios og nærradioernes daglige dækning i forskellige ungdomsgrupper i 1987 og 1990.

Daglig dækning for DR og nærradioer, 1987 og 1990.

1987

	total	EFG	GYM
nærrad.	41%	55%	30%
DR	59%	51%	65%
N =	159	76	83

1990

	total	EFG	GYM
nærrad.	54%	66%	47%
DR	54%	44%	59
N =	187	89	98

4. Undersøgelsen, som omfattede interviews med i alt 68 unge mellem 13 og 19-20 år, blev udført i maj 1991 af Jette Forchhammer og Anne Tortzen. For at få fat i unge med forskellige livsbetingelser, valgte vi at koncentrere os om to forskellige kommuner, nemlig Ballerup, som er en forstadskommune i omegnen af København, og Fredericia, en jysk kommune med både landdistrikter og industri. De unge blev udvalgt på deres uddannelsessteder: Folkeskolens 7.-9. klasse, EFG-skoler (tekniske skoler og handelsskoler) og gymnasiet (2.G).

I undersøgelsen indgik både gruppe- og enkeltinterviews gennemført som ustrukturerede diskussioner og samtaler efter en emneliste. I alt blev 23 af de unge interviewet enkeltvis, mens 45 indgik i et af de ni gruppeinterviews. Hensigten med gruppeinterviewene var først og fremmest at afdække normer og holdninger blandt unge til medier i almindelighed og specielt til radio og musik. Enkeltinterviewene brugte vi til at danne os et helhedsindtryk af enkelte unges hverdagssituation og afdække sammenhænge i fritidsaktiviteter, brug af radio, musik og øvrige medier. Alle interviews blev optaget på bånd og derefter skrevet ud.

De resultater, som fremlægges i dette paper, er baseret på en mindre del af materialet. Der indgår 36 unge, hvoraf 11 er blevet interviewet enkeltvis og 25 i grupper (dvs. fem grupper med fem i hver). Ud af de 36 unge var der 15 piger og 21 drenge og fordelingen mellem unge på gymnasiet og i EFG var svagt i de sidste favør, nemlig 16 gymnasieelever og 20 EFG'ere.

Litteratur

- Bourdieu, P (1984) *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Drotner, K (1991) *At skabe sig – selv. Ungdom, æstetik, pædagogik*. København: Gyldendal.

- Feilitzen, C v & Roe, K (1990) »Children and music. An exploratory study« in Roe, K & Carlsson, U (eds) *Popular Music Research*. Gøteborg: Nordicom Sweden 1-2 pp 53-70.
- Fornäs, J (1982) »Rockmusikkens kraft« i *KRUT* 26, pp 40-45. Stockholm.
- Fornäs, J (1987a) »Stil och socialisation. Några mönstre och drivkrafter i dagens ungdomskulturer« i Fornäs, J: *Omtryckta artiklar om ungdomskultur och rockmusik*. Arbetstext nr. 1987/2, Institut för Masskommunikationsforskning, Stockholms Universitet.
- Fornäs, J (1987b) »Moderne Pop« i Fornäs, J: *Omtryckta artiklar om ungdomskultur och rockmusik*. Arbetstext nr. 1987/3, Institut för Masskommunikationsforskning, Stockholms Universitet.
- Fornäs, J (1987c) »Kulturkritik och rockmusik« i Fornäs, J: *Omtryckta artiklar om ungdomskultur och rockmusik*. Arbetstext nr. 1987/3, Institut för Masskommunikationsforskning, Stockholms Universitet.
- Fornäs, J (1987d) »Ungdomligt lärande« i Fornäs, J: *Omtryckta artiklar om ungdomskultur och rockmusik*. Arbetstext nr. 1987/3, Institut för Masskommunikationsforskning, Stockholms Universitet.
- Fornäs, J (1989a) »Reflections – on youth culture, media use and modernization« i Fornäs, J: *Papers on pop and youth culture*. Working paper nr. 1989/1. The Centre for Mass Communication Research, University of Stockholm.
- Fornäs, J (1989) »Rummets dimensioner. Om modernitet och ungas rörelser« i Fornäs, J & Forsman, M (eds) *Rum och rörelser. Om ungas inre och yttre livsrum*. Stockholm: Byggeforskningsrådet.
- Fornäs, J & Sernhede, O (1987) »Ungdomskultur, rockmusik och ungdomsarbete« i Fornäs, J: *Omtryckta artiklar om ungdomskultur och rockmusik*. Arbetstext nr. 1987/2, Institut för Masskommunikationsforskning, Stockholms Universitet.
- Fornäs, J, Lindberg, U & Sernhede, O (1988) *Under Rocken. Musikens roll i tre unga band*. Stockholm: Symposion Bokförlag.
- Frith, S (1980) *Rocksociologi*. København: NotaBene.
- Hall, S & Jefferson, T (1976) (eds) *Resistance through rituals. Youth subcultures in postwar Britain*. London: Hutchinson.
- Nylöf, G (1982) »Musik – kommunikationsressurs eller konsumtionsprodukt« i *Fem forskare om kulturkommersialismen*. Skriftserie om kulturpolitisk forskning och utveckling nr 2, pp 131-45. Stockholm: Statens Kulturråd.
- Roe, K (1989) »Utgallring och inträde. Om sambandet mellan skolens och mediernas rum« in Fornäs, J & Forsman, M (eds) *Rum och rörelser – om ungas inre och yttre livsrum*. Stockholm: Byggeforskningsrådet.
- Roe, K (1990) »Adolescents' musik use – a structural-cultural approach« in Roe, K & Carlsson, U (eds) *Popular Music Research*. Gøteborg: Nordicom Sweden 1-2, pp 41-52.
- Rönberg, M (1990) »Från homo ludens till homo videns – om lek, spel och flyt i populärfiktionen« in Dahlén, P & Rönberg, M (eds) *Spelrum – om lek, flyt och stil i ungdomskulturen*. Uppsala: Filmförlaget.
- Trondman, M (1990) »Rock tastes – on rock as symbolic capital - a study of young people's music tastes and music making« in Roe, K & Carlsson, U (eds) *Popular Music Research*. Gøteborg: Nordicom Sweden 1-2, pp 71-85.
- Zerlang, Martin (1989) *Underholdningens historie. Fra antikkens gladiatorer til nutidens tv-serier*. København: Gyldendal
- Ziehe, T & Steubenrach, H (1983) *Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser. Kulturel frisættelse og subjektivitet*. København: Politisk Revy.
- Ziehe, T (1986) »Inför avmystifieringen av världen. Ungdom och kulturell modernisering« i Löfgren, M & Molander, A (eds) *Postmoderna Tider*. Stockholm: Norstedts Förlag.
- Ziehe, T (1989a) *Kulturanalyser. Ungdom, utbildning, modernitet*. Essäer sammanställda av Johan Fornäs och Joachim Retzlöf i samarbete med författaren. Stockholm: Symposion Bokförlag.
- Ziehe, T (1989b) *Ambivalenser og mangfoldighed*. En artikkelsamling om ungdom, skole, æstetik og kultur. København: Politisk Revy.

Anne Tørtzen er medieforsker ved Danmarks Radio.